

KNJIGA KOJA JE PROMIJENILA SVIJET

Tri sažetka predavanja u povodu 400. obljetnice Biblije kralja Jamesa
10. studenoga 2011. Učiteljski fakultet, Savska 77, Zagreb

Barut, pljućkanje i pergament – neobično podrijetlo najslavnije engleske Biblije

Richard Major

U proljeće 1603. godine neobičan mali Škot putovao je prema jugu u Englesku. Upravo je bio postao kralj James VI. Škotske i James I. Engleske. James je bio knjiški crv, čak i intelektualac bez posebne inteligencije: nosio je nadimak „najmudrija budala kršćanskog svijeta“. Bio je pedantan, zadržat i dosadan. Njegov je dvor bio prljava močvara intriga, korupcije i izopačenosti. Zlorabio je engleski ustav, a u baštinu svom pobožnom sinu i nasljedniku ostavio je građanski rat. Uza sve to bio je ružan; mucao je; a imao je i nesretnu naviku pljućkanja koju su svi primjećivali.

Ali iz njegove skandalozne vladavine rodila se jedna dobra stvar. Godine 1604. James je naručio revidirani prijevod Biblije. Sam spomen imena kralja Jamesa nakon tog događaja najčešće se više nije odnosio na odvratnoga malog monarha, već na sjajnu knjigu čiji je nastanak naručio. Zašto je to učinio?

Stigavši u London 1603. godine James je naišao na situaciju u kojoj je engleski narod bio rastrgan na tri vjerske frakcije. Mnogi su se držali stare rimokatoličke vjere; mnogi su se priklonili novoj vjeri čiji je prorok bio Calvin; a u sredini je bila državna Crkva, niti potpuno rimskog uvjerenja, niti pošteno reformirana. Sve su tri frakcije imale svoju englesku verziju Biblije, a sve su te verzije imale svojih mana i bile pristrane. Jamesova zamisao bila je proizvesti revidirani prijevod tako visoke učenosti da je trebao istisnuti sve inačice i ujediniti narod.

Je li u tome uspio? U političkom smislu, nije. Rimokatolici su pokušali izvršiti atentat na njega i na cijelu njegovu vladu dizanjem parlamenta u zrak. Calvinisti su ga mrzili, a nekoliko desetljeća kasnije su se pobunili, zbacili njegovu dinastiju i ubili njegova sina. Ali slava Biblije kralja Jamesa prevladala je sve te nevolje, barut i pljućkanje.

Usput, sve to ima i svoju hrvatsku poveznicu! Godine 1616. Markantun de

Dominis (Gospodnetić), rodom s otoka Raba, razišao se s papom i izbjegao u Englesku, a dobrodošlicu mu je (iz političkih razloga) zaželio upravo kralj James. Nekoliko je godina bio predstojnik kaptola kraljevskog grada Windsora te, da ste tada ušli u kapelu dvorca Windsor, bili biste u mogućnosti čuti milozvučne kadence stihova Biblije kralja Jamesa čitane naglas osobno samome kralju Jamesu – s jakim hrvatskim naglaskom.

Knjiga koja je promjenila svijet – utjecaj Biblije kralja Jamesa na engleski jezik i književnost

Janet Berković

Ovo je smiona tvrdnja – a može li se ona i opravdati? Moramo napraviti razliku između Biblije u svom izvornom obliku i Biblije kralja Jamesa kao književnog djela. Ova potonja nas je uvelike zadužila jer je prožela sve pore engleskog jezika i engleske kulturne baštine.

Neočekivani uspjeh Biblije kralja Jamesa ishod je sljedećih čimbenika: povijesne prilike koja se ukazala u sklopu razvoja ranoga modernoga engleskog jezika na kojemu je objavljena; činjenice da je Biblija kralja Jamesa predstavljala vrhunac slijeda prevoditeljskih napora; političkog ozračja koje je davalo prednost monarhističkom ustroju te je ovaj prijevod stavilo u prvi plan s obzirom na druge prijevode; i njezine široke distribucije u Engleskoj, Americi, britanskim kolonijama te kroz rad misionara diljem svijeta.

Biblija kralja Jamesa trajno je utjecala na engleski jezik zbog a) svoje jezične jednostavnosti, b) uvođenja stotina novih riječi i fraza koje su doslovno prevedene iz hebrejskog i grčkog jezika, a koje su na početku bile nepoznate, ali su vrlo brzo prihvaćene, c) neposrednog uvođenja verbalno ekvivalentnih metafora koje su prodrle u pučki govor i maštu, d) svojih aforističkih, a time i upamtljivih izraza, e) svoje dvojake svrhe kao teksta, kako za čitanje, tako i za slušanje.

Nazvana je “knjigom koja stvara knjige”, s obzirom na to da već četiri stoljeća služi kao izvor (sadržaja o kojima se piše) i kao uzor (s obzirom na način na koji se o tim sadržajima piše). Vrlo je snažno utjecala i na simbolizam u književnosti. Radovi pisaca jakobinskog, restauracijskog, romantičarskog i viktorijanskog razdoblja snažno su se oslanjali na biblijske teme, citate i aluzije. U 20. stoljeću služila je kao repozitorij referenci, slika i aluzija te kao nepresušni izvor kako za vjerske tako i za svjetovne autore, a hvaljena je i kao priručnik stila.

U današnje vrijeme mogli bi nas odbiti arhaizmi koji se u njoj nalaze, ali činjenica da je nakon 400 godina Biblija kralja Jamesa još uvijek dostupna „na pola sata hoda“ izvornim govornicima engleskog jezika (a možda “na sat hoda”

govornicima engleskog kao drugog jezika), pokazuje njezinu trajnu sposobnost poticanja “slušne mašte” (T. S. Eliot) te je se ne bi trebalo svoditi na muzejski eksponat ili na to da jednostavno hrani osebujnu britansku opčinjenost igrama riječima.

Biblija kralja Jamesa – prekretnica na putu prema suvremenim načelima prevođenja Biblije

Jutta Henner

Do kraja 2010. bar je jedna biblijska knjiga bila prevedena na 2.527 jezika, dok je cijela Biblija sada dostupna na 459 jezika. Ni jedna druga knjiga ili književno djelo nije toliko često prevedeno. Godine 1550. postojao je prijevod Biblije na samo 14 jezika.

Prijevod koji je naručio britanski kralj James I, a koji je objavljen 1611. godine, bio je nevjerojatan podvig. Može se tvrditi da bi Biblija kralja Jamesa zadovoljila suvremene kriterije za prijevode Biblije koje određuje Svjetski savez biblijskih društava (UBS). UBS trenutno sudjeluje u 540 projekata prevođenja Biblije na 452 jezika. Prevoditelji Biblije kralja Jamesa su se koristili najboljim raspoloživim izvornim tekstovima: ne latinskim (Vulgata), već hebrejskim i grčkim predlošcima. Na prijevodu su radili najobrazovaniji prevoditelji i intelektualci tog vremena, a prijevod su započeli i dovršili kao timski projekt. U usporedbi s prosjekom od 12 godina koliko danas traje izrada prijevoda cijele Biblije, prevoditelji Biblije kralja Jamesa radili su ubrzano: svoj su zadatak obavili za samo 7 godina.

Nakon objavljivanja Biblija kralja Jamesa imala je jak utjecaj na Crkvu i poticala je duhovni rast. Doprinijela je oblikovanju suvremenog engleskog jezika i uvelike utjecala na društvo, kulturu i sve vrste umjetnosti.

Ako dublje prodremo u nove prijevode Biblije koji se objavljuju diljem svijeta, primjećujemo poveznice s Biblijom kralja Jamesa, s njezinim načelima i utjecajem. Postoji, međutim, jedna ključna razlika: u današnje vrijeme političari i kraljevi rijetko naručuju prijevode Biblije! Ma koji da ga je na to razlog naveo, kralj James je 1604. godine pozvao crkvene velikodostojnike u Hampton Court – i tako se Biblija kralja Jamesa pokazala kao blagoslov za Crkvu i društva diljem svijeta.